

MARTIN ŠRAJER / 9. 8. 2023

Godardova Pravda o Československu

„Ještě se v téhle souvislosti vrátím k srpnu 1968. S mým nejbližším kamarádem, scenáristou Pavlem Juráčkem jsme chtěli Godarda zabít, protože on byl jeden z mála intelektuálů, který schválil invazi. Tři týdny poté přijel do Prahy, točil tady s kamerou a ve Františkánské zahradě zasazoval kytku. Chtěl udělat film o tom, že my Češi jsme darebáci a že jsme si ty tanky zasloužili. S Juráčkem jsme proto vážně uvažovali, že půjdeme do té zahrady, vezmeme kladivo, zabijeme ho a bude konec francouzské nové vlny i Godarda. On ale potom zmizel a nás už ta představa přestala bavit, protože jsme si to celé vymysleli někde v baru. Díky bohu Godard ten film nikdy nedodělal nebo ho aspoň neuvedl.“^[1]

Takto režisér Jan Němec v jednom rozhovoru s téměř padesátiletým odstupem vzpomínal na návštěvu jeho slavného francouzského kolegy v Praze. Němcovo vyprávění o skutečných událostech mělo leckdy blízko mýtům a legendám. V tomto případě si ale nevymýšlel. Nebo jen částečně.

Godard se svým štábem po srpnu 1968 skutečně zavítal do Československa. Dokladem je film, který zde natáčel a který – navzdory Němcově domněnce – také dokončil a uvedl. Ne ovšem v tuzemsku. Zdejší diváci mohli *Pravdu*, polemickou dokumentární esej o situaci v Československu po jeho obsazení vojsky Varšavské smlouvy, poprvé oficiálně zhlédnout až v říjnu 2005 v jihlavském Domě kultury v rámci tamějšího festivalu dokumentárních filmů.

Ke Godardovu nejtěsnějšímu kontaktu s Československem^[2] došlo v době, kdy spoluzakládal militantní Skupinu Dzigy Vertova. V rámci tohoto kolektivu natočil na přelomu šedesátých a sedmdesátých let tucet filmů, zejména v tandemu s mladým maoistou Jeanem-Henrim Rogerem a režírujícím kolegou Jeanem-Pierrem Gorinem.

Přestože se autorství kolektivně vznikajících snímků zpětně obtížně určuje, podle dostupných produkčních informací měl na výsledném střihu *Pravdy* stěžejní podíl Godard.

Právě on taky v dubnu 1969 – tedy nikoliv pár týdnů po invazi, jak tvrdil Němec – spolu s Rogerem a kameramanem Paulem Burronem z podobně orientované umělecké Skupiny Medvedkin odjel do Prahy. Gorin s ním probíral některé nápady, ale natáčení *Pravdy* se přímo neúčastnil.

Jak uvádí Godardův životopisec Antoine de Baecque, režisér byl do středu Evropy původně pozván ústředním ředitelem Československé televize Jiřím Pelikánem. Setkali se v Paříži na jaře 1968. Pelikán chtěl, aby Godard v Praze nafilmoval zasedání proreformních politiků. Zajištěna byla i spolupráce místních filmařů z Krátkého filmu. Po invazi ale z plánu na koprodukční projekt sešlo.

Americká produkční společnost Grove Press nicméně Godardovi po přímlově jeho přítele, producenta Clauda Nedjara, nabídla 6 000 dolarů za dokument o pražském jaru. Nedjar jim údajně namluvil, že Godard v Praze byl již v srpnu 1968 a zachytil příjezd sovětských tanků. Peníze získané touto lží měly posloužit k dotočení zbývajících záběrů a dotáhnutí (zatím neexistujícího) filmu do konce.

Tříčlenný štáb byl od příletu na ruzyňské letiště celou dobu doprovázen Státní bezpečností a přidělenou překladatelkou. S povolením úřadů mohli filmovat pouze tramvaje, vlaky, vládní budovy a útroby fabrik na okraji města. Pořídít bezprostřední rozhovory s Pražany, vůči cizím mužům s kamerou podezřívavými, bylo takřka nemožné.

Tvůrci se jednoho dne z rádia Tirana dozvěděli, že skupina studentů filozofie okupuje budovu blíže neurčené školy. Na místo měli dorazit dřív než Veřejná bezpečnost, která pojala podezření, že je trojice Francouzů s mladými rebely spolčena. V důsledku byli postupně zbaveni překladatelky, automobilu i většiny techniky. Nakonec jim nezbývalo než se ponížene vrátit do Paříže. Československo pro ně bylo ztracená země.

Stálý státní dohled ale nepředstavoval jedinou realizační překážku. Godard si hned zkraje desetidenního pobytu uvědomil, že už není možné zachytit pokus o politickou reformu marxismu (která z Československa v očích čínské vlády a maoistů jako Godard dělala kapitalistický stát). Nové téma našel v rozpolcenosti české společnosti mezi

sovětským a americkým imperialismem.

České intelektuály a umělce, zastoupené v kratičkém rozhovoru Věrou Chytilovou, vnímal jako reakcionáře, jejichž příklon k demokratickému socialismu byl vyjádřením podřízenosti Západu. Naznačuje, že právě kvůli malé oddanosti revoluci emigroval Miloš Forman do USA. Dokonce i pražští studenti, kteří nesou černé smuteční vlajky, ne rudé vlajky revoluce, jsou obviněni z bezzubého humanismu.

Film uspořádaný podle dialektického schématu (popis, analýza, sebekritika) začíná záběry každodenního života v Praze. Kamera si všímá lahví od Coca-Coly, drahých aut, billboardů lemujících cestu z letiště a dalších anti-socialistických deviací dokládajících, že se nacházíme v kapitalistické zemi. Ve voice-overu vede Vladimír (Lenin) dialog s Rosou (Luxemburg).^[3] Při sledování dělníků, úřednic nebo studentů, kteří jsou sem tam puštěni ke slovu, se pár ironicky vyjadřuje k pseudokomunistickým snahám o nápravu marxismu, které podle nich vedly k odklonu od idejí reálného socialismu.

Následuje rozbor zhoubného pronikání západní kultury a amerického kapitálu do Československa. Dřívější obrazy se posléze opakují, ale jsou „opravené“ pomocí komentáře čtoucího například zprávy čínské tiskové agentury. V poslední části filmu Vladimír oznamuje, že je potřeba odstranit rozpory mezi obrazem a zvukem a ovládnout prostředky umělecké produkce. Film podle něj musí být završen nikoli dalšími obrazy, ale třídním bojem. Poslední věta komentáře zní „Ať žijí myšlenky Mao Ce-tunga!“

Necelou hodinu záběrů natočených v pražských ulicích, školách a podnicích 16mm kamerou, často spontánně, občas tajně, z auta nebo okna hotelu, skoro celou dobu doprovází Godardův (Vladimír) monotónní hlas. Cituje zápisky Mao Ce-tunga i Brechtovu knihu *Me-Ti*, kterou inspirovala čínská filozofie.

Film vyjadřující opovržení západním liberalismem i dubčekovským „socialismem s lidskou tvář“ je kromě nápadité obrazové a zvukové montáže a významotvorného zapojení červené barvy pozoruhodný zejména tím, že se mu podařilo urazit nebo naštvat (a tím vlastně sjednotit) umělce, politiky, disidenty, běžné občany, sovětské i československé úřady. Našli se nicméně obhájci kontroverzního díla. Například pro Jonase Mekase šlo o Godardův nejlepší film.^[4]

Samotná Skupina Dzigy Vertova ve společném prohlášení označila *Pravdu* za neúspěch, dílo buržoazní a povrchní v analýze situace v Československu.^[5] Rovněž Godard svůj postoj později přehodnotil. Uznal, že nebyl schopen postihnout realitu okupované země, a dogmatický, od reality odtržený film označil v narážce na množství vyplývaného filmového materiálu za marxisticko-leninský odpad.^[6]

Použitá literatura:

Richard Brody, *Everything Is Cinema: The Working Life of Jean-Luc Godard*. Metropolitan Books, Henry Holt and Company 2008.

Tom Conley, T. Jefferson Kline, *A Companion to Jean-Luc Godard*. Wiley-Blackwell 2014.

Antoine de Baecque, *Godard: Biographie*. Paříž: Grasset 2010.

Iveta Jusová, Dan Reyes, Between two waves: Věra Chytilová and Jean-Luc Godard. *Studies in Eastern European Cinema* 10, 2019, č. 10, s. 1–17.

Julia Lesage, Godard and Gorin's left politics, 1967–1972. *Jump Cut* [cit. 8. 6. 2023].
Dostupné online
<<https://www.ejumpcut.org/archive/onlinessays/JC28folder/GodardGorinPolitics.html>>

Colin McCabe, *Godard: Images, Sounds, Politics*. Indiana University Press 1980.

Poznámky:

[1] Aleš Stuchlý, Jan Němec: Chtěl jsem zabít Godarda. *Český rozhlas* [cit. 5. 6. 2023].
Dostupné online < <https://plus.rozhlas.cz/jan-nemec-chtel-jsem-zabit-godarda-5195163>>

[2] Nebudeme-li počítat jeho znělku pro 22. ročník 22. MFDF Ji.hlava z roku 2018.

[3] Stejným postavám je věnován pozdější film Skupiny Dzigy Vertova *Vladimir et Rosa* (1970).

[4] Jonathan Rosenbaum, Eight Obstacles to the Appreciation of Godard in the United States [cit. 7. 6. 2023]. Dostupné online <<https://jonathanrosenbaum.net/2022/05/52144/>>

[5] Irmgard Emmelhainz, *Jean-Luc Godard's Political Filmmaking*. Palgrave Macmillan 2019, s. 54.

[6] Jean-Luc Godard, Jean-Pierre Gorin, Bourgeois Garbage and Revolutionary Garbage: An Interview with Jean-Luc Godard and Jean-Pierre Gorin. *Seven Stories Press*. Dostupné online <<https://www.sevenstories.com/blogs/86-bourgeois-garbage-and-revolutionary-garbage-an-interview-with-jean-luc-godard-and-jean-pierre-gorin>>